

residence of individuals in it, as well as all the components of such premises); 2) search of another person's property: vehicles, land (garden, garden, yard, forest plots, fields); garages, other buildings or premises for domestic, official, economic, industrial and other purposes that are in the possession of the person; 3) search of the person (personal search). It is determined that the search is conducted for a specific purpose in the presence of legal and factual bases. The conducted study made it possible to draw the following conclusions: 1) the search refers to forced investigative (search) actions; 2) has a search character, while the search objects are specified in the order of the investigator of the judge; 3) the search is related to certain violations of the rights, freedoms and legitimate interests of citizens, in particular the inviolability of the person, the dwelling, and therefore requires compliance with the guarantees provided by law. The term "search" should be understood as an investigative (wanted) action conducted on the basis of an investigating judge's decree and is a compulsory survey of premises, terrain, individuals in order to identify and record information about the circumstances of the commission of a criminal offense, a criminal offense instrument or property that was obtained as a result of his commission, as well as the location of wanted persons.

Key words: *investigative (detective) action, search, inspection, temporary access to things and documents, compulsory examination.*

УДК 343.326

О. В. Міщенко

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТЕРОРИСТИЧНИХ ТА ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ

У науковій статті розглянуто діяльність терористичних груп та терористичних організацій як особливого виду злочинності. Досліджено характерні риси терористичної злочинності, визначено критерії, за якими вона відмежовується від організованої злочинності, доведено доцільність такого розмежування, визначено його вплив на теоретичні засади та практичну діяльність у сфері протидії тероризму.

Ключові слова: *злочинність, організована злочинність, терористична група, терористична організація.*

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиліть терористичні організації становлять значну проблему для національних правоохоронних органів та міжнародних інституцій. Одним із ключових питань сьогодення є співвідношення терористичних та організованих злочинних об'єднань. Як показують дослідження та практика, межа між цими угрупованнями є досить розмитою та визначеною недостатньо. Досить часто такі угруповання набувають ознак, притаманних іншим структурам, наслідують тактику злочинних дій, мають однакові джерела фінансових надходжень тощо. Міжнародні організації неодноразово наголошували на потребі більш детального дослідження зв'язків між терористичною діяльністю та організованою злочинністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен тероризму, зокрема його зв'язок з іншими суспільно-небезпечними явищами, розглядали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як В. Ф. Антипенко, О. Ф. Бантишев, А. А. Глушков, В. П. Ємельянов, В. С. Зеленецький,

В. С. Канцір, В. В. Крутов, В. Н. Кубальський, В. А. Ліпкан, В. В. Мальцев, Г. М. Міньковський, С. М. Мохончук, Л. В. Новікова, Г. В. Овчинникова, В. Є. Петрищев, В. П. Ревин, І. Р. Серкевич, В. П. Тихий, О. В. Шамара та інші.

Проте питання взаємозв'язку терористичної діяльності з організованою злочинністю досі залишається невирішеним та дискусійним, а отже, і не втратило наукової та практичної актуальності.

Формування цілей. Метою статті є дослідження та аналіз наукових поглядів на сутність терористичних груп та терористичних організацій та обґрунтування відмінності терористичної діяльності від організованої злочинності.

Виклад основного матеріалу. Немає сумніву, що сучасний тероризм носить організований та структурований характер. На сьогодні існує понад 200 терористичних організацій, які були предметом дослідження різних науковців, публіцистів та спеціалістів правоохоронних органів. Усеосяжна увага з боку світової спільноти до питання протидії діяльності різноманітних терористичних об'єднань указує на їх суттєву небезпеку.

Терористичні організації вже давно вийшли за межі однієї країни, їх інтереси зосереджуються на світовому пануванні та здатності впливати на глобальні процеси як у світі загалом, так і в окремих регіонах. Терористичні угруповання встановлюють зв'язки не лише між собою, але й з деякими державами, що підтримують з певних мотивів терористичну діяльність, а також з іншими злочинними угрупованнями.

На відміну від минулого, сучасний тероризм проявляється вже не стільки діяльністю терористів-одинаків, викрадачів літаків та убивць-камікадзе, скільки існуванням потужних структур з масштабним оснащенням. Приклади Афганістану, Таджикистану, Косово, Чечні, Колумбії, Мексики показують, що лідери сучасного тероризму здатні вести диверсійно-терористичні війни та провокувати збройні конфлікти. Тероризм перетворився на досить прибутковий бізнес глобального масштабу з розвиненим ринком праці й застосуванням капіталу (поставка зброї, наркоторгівля тощо) [1, с. 73].

Серед наукової спільноти існують різноманітні точки зору щодо питання співвідношення терористичних та злочинних організацій. Основна їх частина ототожнює терористичну діяльність з організованою злочинністю, і вважає терористичні групи та терористичні організації різновидом злочинних організацій.

Як зазначає Ю. І. Авдєєв, тероризм завжди кримінальний і майже на 90 % – організований. Це особливий різновид організованої злочинності, що відрізняється специфічною мотивацією, а тому його зв'язок з іншими формами організованої злочинності цілком природний і закономірний [2, с. 172].

І. Р. Серкевич у своїх працях визначає тероризм як форму організованої злочинності, а «терористичні організації» як різновид «злочинних організацій», мотивуючи це тим, що терористичну діяльність слід розглядати не як самоціль, а засіб, наводячи приклад використання італійською мафією та колумбійськими наркокортелями тактики вчинення

терористичних актів, спрямованих проти громадських та державних інститутів для їх залякування [3].

Актуальною є думка Б. Д. Леонова, який з урахуванням системно-структурного підходу до організованої злочинності як негативного соціально-правового явища, зазначає, що тероризм виступає складовою цієї злочинності. Йому притаманні властивості, що характеризують як усю організовану злочинність загалом, так і ті з них, які є своєрідними проявами, помітними саме в терористичній злочинності. На його думку, тероризм у структурі організованої злочинності є своєрідною формою, корелянтною, підсистемою або системою нижчого порядку. Однак далі науковець уже вказує, що тероризм – це не рядова, тим більше, похідна від інших складова організованої злочинності. Він набув статусу пріоритетності щодо всіх складових сучасної глобалізованої злочинності, а нині взагалі є першоосною, першозasadним чинником найбільш небезпечних її різновидів (форм) [4].

В. В. Устінов зазначає, що тероризм та організовану злочинність споріднює «не тільки структурна подібність побудови організованої злочинності та терористичних організацій, а й стійкі зв'язки між ними, використання для взаємної вигоди їхніх можливостей: організованою злочинністю – терористів для тиску на владу для зміни антикримінальної політики, і навпаки, терористами – організованої злочинності для отримання потрібних коштів (що характерно передусім для зв'язку з наркобізнесом, прикладом чого було використання коштів від реалізації наркотиків з Афганістану для фінансування терористичних акцій у Чечні)» [5, с. 353].

Такої ж думки притримуються представники судової гілки влади. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, учинені стійкими злочинними об'єднаннями», визначає терористичну організацію як вид злочинної, при цьому наголошуючи, що банди, терористичні групи, терористичні організації та непередбачені законом воснізовані або збройні формування є спеціальними видами організованих груп і злочинних організацій [6].

На підставі аналізу положень КК України та Постанови Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, учинені стійкими злочинними об'єднаннями», А. А. Вознюк дійшов висновку, що організовані злочинні об'єднання поділяються на загальні та спеціальні. До загальних доцільно віднести організовану групу та злочинну організацію, визначені ст.ст. 28 та 255 КК України. Організовані групи та злочинні організації, передбачені ст.ст. 143, 181, 257, 258-3, 260 та 392 КК України, є спеціальними, оскільки вони, крім загальних ознак організованих груп і злочинних організацій, передбачених ст.ст. 28 та 255 КК України, характеризуються спеціальними ознаками, передбаченими диспозиціями ст.ст. 143, 181, 257, 258-3, 260 та 392 КК України [7].

І. Р. Серкевич підкреслює, що терористична група або терористична організація можуть мати характер власне терористичний або змішаний (терористичний і загальнокримінальний) [8, с. 112].

Основним аргументом щодо ототожнення терористичної діяльності з організованою злочинністю є виділення їх спільних рис. Під час власного дослідження проблематики тероризму Б. Д. Леонов дійшов висновку, що спільними різновидами зв'язків організованої злочинності й тероризму є такі: 1) корислива мотивація (тероризм в інтересах організованої злочинної діяльності); 2) систематична колективна злочинна діяльність осіб (при тероризмі можлива діяльність одинаків); 3) зовнішнє оформлення діяльності у вигляді різних організаційних структур (від ієрархічних до мережевих); 4) визначальним методом досягнення мети є насильство та інші способи залякування; 5) отримання влади в різних політичних інститутах держави [4].

І. Р. Серкевич указує, що терористичні групи та організації є різновидом форм організованої злочинності, що зумовлено подібністю структури та організації, механізму функціонування терористичних та організованих злочинних формувань. Як основну відмінність терористичних груп та організацій від інших форм організованої злочинності слід виділити цілі та мотиви їх створення й учинення ними злочинної діяльності [8, с. 113].

В. М. Дрьомін розглядає терористичну діяльність як особливий вид організованої злочинної діяльності, що має суттєву специфіку за своїм об'єктом, мотивами, цілями, і, що особливо важливо, способами вчинення злочинів та його наслідками [9, с. 208].

Однак існує й інша точка зору, що вказує на неможливість та недоцільність ототожнення терористичної діяльності з організованою злочинністю.

А. А. Бова та В. І. Литвиненко вказують, що тероризм спершу розглядався – як з професійного, так і з статистичного боку – у межах організованої злочинності, але протягом періоду розвитку обох цих явищ цей підхід став надто схематичним. Тому на тепер від нього справедливо відійшли, що позитивно вплинуло на практичну модель боротьби з обома формами злочинності [10].

В. О. Глушков та Є. Д. Скулиш, беручи до уваги положення Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, вважають, що міжнародні терористичні організації, які за зовнішніми ознаками відповідають транснаціональним злочинним організаціям, не підпадають під визначення «транснаціональна організована злочинність», оскільки основним завданням їх злочинної діяльності є не отримання надвисоких прибутків, а вчинення політично вмотивованих злочинів для досягнення відповідної політичної мети [11].

Б. Д. Леонов виділяє такі ознаки тероризму, які докорінно відрізняють його від організованої злочинної діяльності: 1) вплив на прийняття рішення або відмови від нього державою, міжнародною організацією, фізичною, юридичною особою або групою осіб, а в деяких випадках – досягнення релігійних, сепаратистських, національних цілей; 2) публічний характер; 3) наявність невинних жертв або інших об'єктів посягання; 4) залякування,

навмисне створення обстановки страху, напруги на загальносоціальному (масовому) рівні [4, с. 65].

Так само В. Ф. Антипенко окреслює такі відмінності тероризму від організованої злочинності: у терористів, як у будь-якого політичного руху, є підтримка серед широких верств населення, у кримінальної злочинності – лише противники в соціальному розумінні; тероризм має на меті здобуття незалежності, державно-територіальні або радикальні соціально-економічні зміни; для терористів характерна висока взаємодопомога, об'єднання на ідейно-духовній основі, яка практично відсутня в кримінальній злочинності; у терористів зазвичай відсутній корисливий мотив, що є часто визначальним для кримінальної злочинності; тероризм загалом характеризується насильницькими акціями непрямої дії, для учасників злочинного угруповання характерне насилля з прямою метою [12].

Деякі вчені вважають, що до різновиду злочинних організацій також не слід відносити й інші прояви організованої злочинності. Так, В. А. Робак стверджує, що непередбачені законом воєнізовані або збройні формування не відносяться до різновиду злочинних організацій, а є стійкими злочинними об'єднаннями [13, с. 10].

На думку автора статті, говорячи про терористичну діяльність потрібно розуміти її як окремий вид злочинності, який, в основному, урахувуючи сучасні тенденції розвитку тероризму, має організований характер. Саме тому терористичній діяльності притаманні зовнішні ознаки організованої злочинної діяльності. Наголосимо, що терористична діяльність набуває лише ознак організованості, залишаючись за своєю суттю окремим явищем, яке докорінно відрізняється від звичайної організованої злочинності.

Наприклад, В. А. Ліпкан запропонував поняття терористичної злочинності, визначивши її як: 1) сукупність зареєстрованих упродовж визначеного періоду на певній території злочинів, учинених терористичними групами, а також терористичними організаціями; 2) сукупність терористичних груп, терористичних організацій та їх учасників, виявлених упродовж певного періоду на певній території; 3) створення терористичних груп, терористичних організацій та їх терористична діяльність [14, с. 127].

М. В. Семикін указує, що злочини терористичної спрямованості передусім відрізняються від усіх інших злочинів саме фактором цілеспрямованого залякування населення як засобу досягнення поставленої мети, і саме цей чинник дозволяє відмежувати організовані терористичні групи та терористичні організації від інших організованих груп та злочинних організацій [15, с. 71-72].

Ураховуючи викладене, терористичні групи та терористичні організації не можна вважати різновидом організованих злочинних організацій. Терористичні групи та терористичні організації є організованою формою прояву терористичної діяльності, яка є різновидом злочинності. Більш того, не варто говорити про існування власне терористичних об'єднань та змішаних.

Такий підхід, на думку автора, є не прийнятним, адже суперечить положенням ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», у якій вказано, що організація визнається терористичною, якщо хоч один з її структурних підрозділів здійснює терористичну діяльність з відома хоча б одного з керівників (керівних органів) усієї організації. Виходячи з наведеного, якщо організована група чи злочинна організація для досягнення власних злочинних цілей використовує терористичні акти, такі об'єднання повинні визнаватися терористичними.

Проте це суперечить сутності організованої злочинності, основною метою якої є отримання матеріального прибутку. Зазначене вказує на хибність отождолення понять терористичної діяльності та організованої злочинності, підтверджує неможливість розгляду терористичних об'єднань як складової організованих злочинних угруповань.

У міжнародних нормативно-правових актах указується саме на зв'язок між тероризмом та організованою злочинністю, у контексті використання злочинних методів для забезпечення терористичної діяльності. Згідно з Резолюцією Ради Безпеки ООН 2195 (2014) «Загрози міжнародному миру та безпеці», держави-учасниці повинні більше приділяти уваги та досліджувати зв'язок між організованою злочинністю та тероризмом як загрози безпеці та розвитку суспільства й держави.

Контртерористичний комітет ООН у власному дослідженні виділяє п'ять видів зв'язку тероризму й організованої злочинності: функціональний, логістичний, фінансовий, політичний та ідеологічний.

Зауважимо, що зв'язок між терористичними організаціями та організованою злочинністю не є сталим, а змінюється протягом часу. Так, на початковому етапі організована злочинність (італійська та балканська мафії тощо) іноді вдавалася до вчинення вибухів та політично вмотивованих убивств для тиску на державу з метою досягнення власних злочинних цілей. Водночас деякі терористичні угруповування (Ірландська Республіканська Армія, Армія визволення Косово) активно брали участь у діяльності організованої злочинності для фінансування власних структур.

За даними Норвезького оборонного дослідницького центру, який проаналізував фінансування понад 40 терористичних угруповань, причетних до організації та вчинення терористичних атак на території Європи з 1994 по 2013 роки, другим за розміром джерелом фінансування терористичної діяльності після власних заощаджень (приблизно 28 %) були надходження від злочинної діяльності (пограбування, крадіжки, наркоторгівля, продаж зброї та підроблених документів тощо) [16].

Виникнення феномена іноземних терористів бойовиків, а також терористичні атаки впродовж 2014-2017 років указують на зміну сутнісного взаємозв'язку між терористичними угрупованнями та організованою злочинністю. Терористичні групи та терористичні організації почали вдаватися не до допомоги злочинних організацій загалом, а залучати до вчинення терористичних атак їх окремих членів, адже вони більш схильні до радикалізації. Зокрема, Абдельхамід Абоуді та Ахмед Кулібали, виконавці атаки в Парижі на видавництво «Charlie Hebdo», Мохамед Лахойі Боутель,

який спрямував вантажівку в натовп на набережній у м. Ніца, Аніс Амрі, відповідальний за терористичну атаку під час Різдвяного ярмарку в м. Берлін, були причетними до організованої злочинності, перед тим як стати джихадистами.

Є різні класифікації злочинності. У загальному їх можна поділити за напрямками (економічна, корупція, антидержавна, наркоторгівля тощо) і за формою: організована та звичайна (неорганізована). За онтологічним змістом терористична діяльність є окремим різновидом злочинності поряд із перерахованими видами. Водночас, ураховуючи новітні тенденції розвитку тероризму, терористична діяльність усе більше набуває форми організованої злочинності. Саме у зв'язку з тим, що терористична діяльність є різновидом злочинності, її не можна порівнювати з організованою злочинністю як окремим різновидом протиправних дій, адже це різні рівні явища. Тому терористичну діяльність не можна ототожнювати з організованою злочинністю, вона лише переймає форму організованості, а за своєю сутністю залишається окремим різновидом злочинності.

Б. Д. Леонов дійшов висновку про реальну інтеграцію (зрошення) тероризму та організованої злочинності, у якій тероризм посідає особливе місце, будучи відносно самостійним соціальним (чи антисоціальним) та правовим феноменом, якому властиві свої, особливі соціально-правові та кримінологічні ознаки. Будучи складовою частиною явища тероризму, терористична злочинність утворює самостійний різновид організованої злочинної діяльності, яка проявляється у вчиненні особами терористичних злочинів, спрямованих на залякування населення способом застосування загальнонебезпечного насильства або погрози його застосування щодо одних осіб (невинних жертв), або майна для впливу на прийняття рішення чи відмови від нього державою, міжнародною організацією, фізичною, юридичною особою або групою осіб, а в деяких випадках – досягнення релігійних, сепаратистських, національних цілей [4].

Висновки. Підсумовуючи викладене, на думку автора, сприйняття терористичної діяльності як окремого різновиду злочинності, розуміння її відмінності від організованої злочинності має вагоме теоретичне й практичне значення. По-перше, такий підхід дозволяє виділити окремий унікальний родовий об'єкт терористичних злочинів, яким є суспільні відносини щодо встановлення (забезпечення) стану захищеності (безпеки) людини, суспільства та держави від терористичних посягань. По-друге, це створює умови для правильної кримінальної кваліфікації терористичних злочинів, відмежування їх від суміжних складів злочинів, а також для більш ефективного розподілу обов'язків щодо боротьби зі злочинністю між правоохоронними органами.

Використані джерела:

1. Тимошенко В. Державна політика протидії тероризму: пріоритети та шляхи реалізації: зб. матер. «круглого столу» / за ред. М.Г.Гузало. К.: НІСД, 2011. 120 с.
2. Авдеев Ю.И. Основные тенденции современного терроризма // Современный терроризм: состояние и перспективы / Под. ред. Е.И. Степанова. М., 2000. С. 137-175.

3. Серкевич І.Р. Взаємозв'язок організованої злочинності та тероризму – характерна ознака глобалізованого світу // Проблеми державотворення та правотворення в Україні: мат. II Рег. круг. столу (18 лютого 2011 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2011. 456 с.
4. Леонов Б.Д. Концептуальні засади запобігання тероризму: монографія. К.: НА СБУ, 2014. 364 с.
5. Устинов В.В. Международный опыт борьбы с терроризмом: стандарты и практика. М., 2002. 559 с.
6. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, учинені стійкими злочинними об'єднаннями: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 13 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05> (дата звернення 10.10.2017).
7. Вознюк А.А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій: монографія. Нац. акад. внутр. справ. Київ: НАВС, 2015. 191 с.
8. Серкевич І.Р. Кримінологічні детермінанти та кримінально-правова протидія тероризму: дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.08. Львів. Держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2015. 215 с.
9. Дремин В.Н. Криминальный террор в социальном механизме воспроизводства преступности // Социально-правовые аспекты терроризма: монография / Под ред. С.В. Кивалова, В.Н. Дремина. Одесса:Фенікс. С. 193–210.
10. Бова А.А. Тероризм та організована злочинність (аналітичний огляд) // Науково-дослідний інститут «Проблеми людини», АПЦ при СБ України, Одеська нац. юр. акад. Тероризм і боротьба з ним. Том 19. Київ, 2000. С. 92 – 117.
11. Скулиш Є.Д., Глушков В.О. Поняття транснаціональної організованої злочинності та її співвідношення з тероризмом // Науковий журнал «Право і суспільство», № 2/2012. Дніп-к, 2012. С. 190-194.
12. Антипенко В.Ф. Современный терроризм: состояние и возможности его предупреждения (криминологическое исследование). К., 1998. С.77-78.
13. Робак В.А. Кримінальна відповідальність за створення непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань: автореф. дис... канд. юрид. наук:12.00.08/ Академія адвокатури України. К., 2008. 20 с.
14. Ліпкан В.А. Борьба с терроризмом: у визначеннях та поняттях. К.: Магістр – XXI ст., 2009. 162 с.
15. Семикін М.В. Створення терористичної групи чи терористичної організації: кримінально-правове дослідження: монографія / За заг. ред. проф. В.П.Ємельянова. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 145 с.
16. Emilie Oftedal. The financing of jihadi terrorist cells in Europe. FFI-rapport 2014/02234.2015. URL: www.ffi.no/no/Rapporter/14-02234.pdf (дата звернення 07.11.2017).

Стаття надійшла до редакції 12.10.2017

Мищенко А. В. Сравнительный анализ террористических и организованных преступных сообществ

В научной статье рассмотрена деятельность террористических групп и террористических организаций как особого вида преступности. Изучены характерные черты террористической преступности, определены критерии, по которым она отличается от организованной преступности, аргументирована

необходимость такого разделения, определено влияние на теоретические основы и практическую деятельность в сфере противодействия терроризму.

Ключевые слова: *преступность, организованная преступность, террористическая группа, террористическая организация.*

Mishchenko O. The Comparative Analysis of Terrorist and Organized Criminal Organizations

The article deals with the activities of terrorist groups and terrorist organizations as a special type of crime. Author investigates the characteristic features of terrorist crimes, identifies the nexus between terrorism and organized crime, proves the expediency of such delimitation, and determines the influence on the theoretical basis and practical activity in combating terrorism.

Activities of terrorists and organized criminals frequently reinforce each other, where terrorists engage either directly or indirectly in organized crime activities such as trafficking, smuggling, extortion, kidnapping for ransom and the illicit trade of natural resources, for financial and/or material benefits. Such benefits contribute to undermining state security, stability and social and economic development, which in turn may create or maintain the conditions for organized criminal groups to flourish. On the other side, organized crime groups may employ terrorist tactics, including the strategic use of violence, to enable their objectives.

In the author's opinion, speaking about terrorist activity, it is necessary to understand it as a separate type of crime, which, basically, taking into account the current trends in the development of terrorism, has an organized character. That is why the terrorist activity is characterized by external signs of organized crime. It should be emphasized that terrorist activity acquires only signs of organization, remaining inherently separate phenomenon, which is radically different from ordinary organized crime.

According to the author, the perception of terrorist activity as a separate type of crime, understanding of its distinction from organized crime has significant theoretical and practical results. Firstly, such an approach allows to distinguish a separate unique generic object of terrorist crimes, which is the social relations in ensuring the security of person, society and the state from terrorist attacks. Secondly, it creates the conditions for the proper criminalization of terrorist offenses, their separation from adjacent offenses, and the more effective division of obligations in countering crimes between law enforcement agencies.

Keywords: *crime, organized crime, terrorist group, terrorist organization.*

УДК 343.211

О. О. Пащенко

ЗАКОН ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НОРМИ: ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ОБУМОВЛЕНОСТІ

У статті розглянуто різні значення терміна «закон про кримінальну відповідальність», а також його співвідношення з кримінально-правовою нормою. З'ясовано, яке з двох названих понять варто використовувати під час вирішення питання щодо соціальної обумовленості.

Ключові слова: *закон про кримінальну відповідальність, кримінальний закон, кримінально-правові норми, соціальна обумовленість.*